

A szlavóniai sziget-magyarság

(Folytatás)

Zsuzsa nenike ezalatt előszedte a kasztli mélyéből a szebbnél szebb regyesre bevett »kebeleket«, »takarítókat«, kendőket s mig simogatta, eszébe jutott gyerek- és fiatallány kora s lassan megeredt a beszéd árja, hisz ugy »teli vót pupozal« emlékkal: »Hej, de sokat jaócdtunk, mig nem meneék iskolaóba, de még azután is. Az asó ucán libák legetek. Eőriztük őket. A kiserdeő fele, a szeőleőbe is jaóránk, felhajtottunk a libaókat odaóig. Saóskaóat szetünk keőzbe, a laónyok hekliztek (csipkét kötöttek). Balhaskat játctunk. (Hol az olló komámasszony?). Kergeteősz-tünk. Geőcseőskeét is szivesen. Hucs jácák? Leültetik a porontyot és meg-fogják a fejüket, keőrbe járnak és mongyák: geőcseőt viszők. Csingeez-tünk. Dobaóltuk egymásnak a labdaókat. A fijuk jaórtak gyümölcs-lopni, alma-lopni. Az ingbe raktaókma lopotat. Teélbe szaónkaóztunk, huszkol-tak elő-hátul a szaónkaót. Csuszkaóztunk. Korcsolya is vaót: kerek jeég-lap vaót, toltuk botal, mikor megindult rángrotunk, akor vitt. 7—8 éves korig szoknyaóba mentek a fijuk is. A laónyoké pőndőj vaót. Szivas bocskort és kapcsaót (1-es szőtest) flanelt hortak teélbe. Szeéesz sziva-kat csavartak rá a teérdigeereő flanelre és a laóbszaórig eereő kapcaóra. Teélen reéklit vitek (kabát). Nem vaót veézet, csak amit szeőtek. Fekete sinórt rá a rongyos zsidónaól vetek. De oszt eljőve az iskola ideje is. 40 gyerek is vaót ott. 6 osztáj vaót. Tanulaós szerint őket. Mikor megviradt, maór mendeőstek reggel az iskolaóba. Egeész nap ott vaótak, nem ucs mint most. Tarisznyaóba viteék a tēntaót, penaót, plajbaósz, küplajbaósz, keét krajca vaót egy darab, taóblaóra mazagra spongyaót. A tarisznyaót gatyamazagra nyakikba akasztoták. Szaómadaóst, irnyi, olvasnyi taníták. A könyv megvaót huszkodal veszeővel, ez vaót az irka. Ebe cak az isko-laóba irának. Az iskolaóba jaórd a vaót keőrül a padok keőrül, ott szeéitákt a tanító s raójuk üveőteőzeótt, ha rosak vaótak. Mogyoraófa veszeővel is vert. A padon keresztül fekűtt a poronty eész ugy verte, kirepett a nadraóg is. A tanitaó csak kikeérdezett, mire magyaraóz ez a jeles szavak a bibliaóba. A bibliaót keresztül kellett tanilni. Miatyaónk, apostoli hit-formát, regeli imaódsaógot, mint a vizfolyás kellett tudni. Kaóteét, hűd-meéert, (bibliából részletek). A tanitaó hejett valamelyik eőreg tanulaó tanita, a tanitaó csak üveőteőzeótt. Vizsga a templomba vaót. Mindenki ot vaót, teli vaót pupozal a templom. Ot vaót a tisztelendeő ur, a tiszte-lendeő nenike, a presbiterék, mindenki.«

Nagyon érdekes dolgról beszélnek az iskolával és a neveléssel kapcsolatban az egyházi jegyzőkönyvek. A falu tanítói és papjai közül többen nem feleltek meg hivatásuknak: kocsmáztak, részegeskedtek, kártyáztak, de a szép asszonyokat sem vetették meg. Ezért a presbiteri üléseknek többször kellett az ilyenek megbüntetésével vagy eltávolításával foglalkozni. A testi fenyték tulságos alkalmazását sem türték a szülők és nem egyszer folyamodtak az egyházi tanácshoz segítségért, ugyanis nem egyszer halálos kimenetelű volt egy-egy ilyen fenytés. A falu erkölcsére is fényt vet az a presbiteri határozat, mely eltiltja a fiatalságot a kiserdőben, a szőlőkben, a falun kívül eső területen való játéktól, s elrendeli, hogy csak a falu szeme előtt játszhatnak — nem mehetnek »jácóba« más-hova. Ez is mutatja, hogy a tanító nem nevelt, nem irányította a fiatalságot, kisebb gondja is nagyobb volt nála. Természetesen az eredmény meg is mutatkozott. Az iskola elvégzése után »eéletre gyűtek« a fiatalok, azaz már együtt dolgoztak a szülőkkel. Majd nem sokára bekövetkezett a házasság. De mielőtt erre rátérnénk, nézzük meg előbb a viseletet, a híres kebelét és tartozékait.

Zsuzsa neni térdén simogatja a szép ruhadarabokat és úgy meséli el rendeltetésüket és készítési módjukat, csillogó, multbanézó mosolygással. Legelőször is a hófehér, egybeszabott szoknyát, bluzt veszi elő és próbálja hozzám, majd magához. Ez a híres kebel. Be van verve »regyesre«. Azaz vizesen összefogják a szoknyát a két végén és a térdükhöz verik, majd csomót kötve belőle beteszik a kemencébe sütés után. Itt szárad meg. Az így »pliszírozott« — mondanánk mi városiak, — szoknya nagyon sokáig tart. Csak vigyázni kell, hogy el ne piszkolódjék. Lévéen hófehér gyolcs az ünnepi s szintén hófehér vászon a hétköznapi.

A bluz alatt ugynevezet »gombos« bélést viselnek. Ez csíkos házi szőttes, fehér, kék, fehér, piros, fehér csíkok váltakoznak egymással benne. Azért gombos, mert négy-öt szál pamukot huznak át a szélesebb csíkok közepén kisebb távolságban egymástól úgy, hogy gomboknak tűnjék. Ez a bélés a »tilaöngli« (csipke) ujj alatt nagyon szépen érvényesül, azonban csak könyékig ér. A csipkeujj alól, a kézfejnél még több csipkefordorral diszes. A kebel elé diszes, selyem, csipkével, rojttal diszitett »takarító«-t, (kötöt) kötnek. A nyakba pedig a mell alatt vezetve és hátul a hát közepén megkötve selyem kendőt használnak. Ezt Eszéken a boltban vásárolják, a takarító selymét is, a csipkéket is, de a kebel anyagát és a bélést maguk szövik. Ezután teszik fel a »faórhaömötöt«. Ez egy színes, mintás, hosszú csokorba kötött selyem szalag, melynek a szára hátul lóg majdnem féllábszár közepéig. A nyakba pedig színes, többsoros gyöngyfűzér kerül. A fejükre a lányok pártaszerű, szalagos fejdísz tesznek, az asszonyok pedig szintén fehér »tilaöngli« kendőt, amely alatt ott lapul a kis, kötött, fehér főkötő, és az alatt esetleg még a fekete necc. A kebel alatt különleges alszoknyát hordtak. Olyat, ami a csipónél szélesít, mint a krinolin, azon túl pedig egyenes. Így van azután sajtáságosan szép, ringó járása a kényes menyecskéknek, lányoknak. Kiegészíti még az öltözetet a fehér »tilaöngli« keszkenő, amelyet a biblia felett az összetett két kézben tartanak. Sajnos, mindezt már nem lehet látni használatban, mert az öregasszonyok magukkal viszik a sirba kebeljeiket. Gyász alkalmával csak annyi a változás, hogy fehér helyett fekete bluzt öltenek.

A férfi viseletnek még kevesebb nyomát találjuk, mint a nőnek. A temetőben a Dezső bacsika sírkövén látható fénykép az egyetlen hi- teles adat, no meg egy-két, fiókban lappangó »cardaós gatyá meg pruszlik« és a három falu egyetlen »szürkankója«, mely jelenleg lópokrocként szol- gál, s amelyet elhoztunk a Vajdasági Muzeumnak, azonban anyagi fedezet hijján kénytelen volt visszaküldeni. A fénykép szerint a férfiak cardaós gatyát viseltek. Ez szintén fehér vászonból vagy gyolcsból készült, re- gyesre bevert, hosszú, bőszáru gatyá volt. Hozzá himzett »tilaöngli ümeg« »bélés« és fekete, sárgagombos pruszlik és a nyakba selyem kendő járult. Erre jött a mi pásztoraink szüréhez hasonló csak szinte háromnegyedes szürkankó és a Rózsa Sándor képeiről ismert felhajtott szélü, pörge, nagy karéju kalap, de árvalányhaj nélkül. A fésüvel összefogott vállig érő haj úgy lógott ki alóla. A viseletet a gyűröttszáru, magassarku csizma egé- szítette ki. Ma már »nadrág, cipeő, csarap, szeörccsarap (nemez papucs), talpas mamusz, reékli (kis kabát), kabaót (téli kabát), pruszlik (mellény), pregacsa (kötény), saól járja meg cveter. A lányok haját meg »kitaó«-ba fonják. A viselet sok horvát vonást mutat. Különösen a faórhoóm, a ta- karító és a nyakban viselt kendő, lévén ezek mind bolti áruk.

A fiatalság szórakozásai sokfélék voltak. Vasár- és ünnepnapokon szívesen töltötték az időt egymás társaságában. Játsoztak, táncoltak, éne- keltek. A fiatalok, férfiak délelőtt ünneplőbe öltözve a kocsmába mentek (ott volt, ahol ma az iskola Szentlászlón) s üsd a kártyát. »Disznaót, veö- reöset jaócák«. Mikor a harang megszólalt, a másodikra bementek a templomba, utána ismét vissza a kocsmába. Ebéd után ismét a kocsmá- ra volt a cél, ahol már szólt a zene s megindult a tánc. A gyerekek nem mehet- tek be, mert kevés volt a hely, így csak kívülről »nizgelődtek«. A lányok pedig szintén ünneplőben, baljukban selyemkendőt tartva, jobb- jukkal társnőjük kendőjét fogva, hosszú láncban táncléptekkel, énekszó mellett vonultak végig a falun a főtérre. Ez volt a kalalaozás. Azután kezdetét vette a tánc: a rezálás, az üvegtaónc, a gaólyataónc, az ugraótánc. A rezálásról Kaóntor Maóri neni világosit fel. Meg is mutatja. Páros tánc ez, a két kéz a csipőn, és míg a férfi és a nő meg-meg kerülgetik egymást, a nők megriszálják a csipőjüket. Dalolva adták meg hozzá a ritmust. Ezek a dalok sok strófából álltak, hogy a hosszú tánc alatt ne kelljen ugyanazt a szöveget ismételtetni. Pl. egy ilyen rezálási dal:

I

Hat nap van egy heétbe,
A hetedik vasaórnep.
Baór csak kedves raózsám
Ecer laóthatnaólak.
Ecer laótalak
Mingyaórn szeretelek,
Kedvembe vetelek,
Halaólig szeretelek.

II

Az eke a feódet nem magaórnak szántya,
Az aszony a laónyát nem magaórnak tartya.

Szeépen feneveli, szaórnyaóra ereszti,
Keönyes szemel neézi, ha legeény eöleli.

III

Szeéna van az aólba, a szeénatartaóba,
Megcsaókolak a kocsmá ajtaóba.

IV

Elibe, elibe, fako laó elibe,
Hucs beé ne ugorjon viraógos kiskerbe,
Beé akart ugrani, kaórt is akart teni,
Raózsafa bimbajaót le akarta törni.

A dallam ösi, bár a rezálási dallamok közt több új dallam is akad. »Ez a dallam, mint általában a többi ösi is ötfoku és az alsó kvinten ismétlődő szerkezetet őrzi«. (Dr. Kis Lajos). Mikor dalok felől érdeklődtem, Kaóntor Maóri-nenin kívül Izsák Rebekához utasítottak, mondván »Izsaók Rebeka is tud danoni«. Hallottam is sok szépet tőle. De volt a dalok között szép számmal műdal is. Már nem érzi a különbséget a műdal és a népdal között. Csak mikor öreg nótákat kértem tőle, akkor énekelt népdalt, egyiket a másik után. A tiszta szobában ültünk, ő a 'pankon (lóca) én széken, mellette az apó, reszkető hangján kísérté a pislákoló petróleumlámpa fényében a mult emlékeitől megfiatalodott, ragyogószemű feleségét.

I

Ninc cserepes tanyaóm,
Se szüreóm, sem subaóm neékem.
Keöbeöl a nyoszolyaóm,
Gyeöngyhaórmát az parnaóm neékem.
Meégisz ezer pengeóforint
Van tűzve fejemre maór.
De asz igaz betyaór
Nem kerül asz mingyaó eleó.

* * *

I

Ere gyere rózaóm, nincsen saór
Nincen asz ajtaómon semi zaór.
Ajtaóm is kinyilik magaóttól,
Barna szereteómnnek a szavaóttól.

II

Keérik a cipeómet papucseér,
Szeölke szereteómet a barnájeér.
Nem adom cipeómet, csuhaj, papucseér,
Szeölke szereteómet a barnájeér.

Csüteörteőkeön este naólad vaótam lesbe.
 Eset a hó, fujt a szeél,
 Séj, de be nem eresztetél,
 Sej, de meg is faósztam!
 Sej, de meg is faósztam!

Utánamondás: Sej, csizmaóm nyikorgasaóra,
 Sej, gatyáóm suhogaósaóra,
 Meég sem cébreteél fel.

Tudod-e hogy kis angyalom mit fogataól,
 Mikor a kocsmajtoba csókoltaól?
 Aszt fogatad, nem szerez maószta csak engemet,
 Kebeledbe zaórod beé az eén bus szívemet.

Dalaik főleg szerelmi, katona és betyárdalok. Van még népballada is, azonban azok többnyire csak töredékesek, kivéve a Fehér Lászlóét. Csak az öregebb nemzedék, vagy az öregekkel együtt élő unokák őrzik még. Lassan azonban feledésbe merülnek ezek is.

A fiatalok nagyon jól ismerik egymást már kisoronty koruk óta. Együtt voltak az iskolában, munkán, vigalomban. Volt idejük és módjuk megismerni egymást. Mivel idegenhez nem mennek a lányok, a fiuk pedig nem hoznak idegenből asszonyt, legfeljebb csak a három magyar falu fiatalsága házasodik össze. Horvát, szerb, vagy német nem kerül be ezekbe a családokba, azért is őrizték meg oly sok évszázadon át szinte érintetlenül nyelvüket, szokásaikat. A brencók a kajbusokkal (horvátok) nem keveredtek. A fiatalok legtöbbször már az iskolában megszeretik egymást és elhatározzák, hogy megvárják egymást. Mikor aztán eljön az ideje, össze is házasodnak. »Szeőkés nem vaót szokaósbá« — meséli Kaóntor Maóri neni. De az igen, hogy a gazdagabb, tehetősebb lányt nem szívesen, vagy egyáltalában nem adták a »poroszt«, szegény, elesett legényhez. Ilyen volt a Kaóntor Maóri neni esete is, mint ahogy mesélte. Mikor megtudta az anyja, hogy kiről van szó: »Az anyikaóm, Juli ányaó, ugyan csak verte a feődheó a necceét: haót nem tud parancsaóni a laónyaónak. Igeón szeégyelte, hogy nem nagy csaláódbaó lesz a feérjem.«

Hallgassuk csak meg, hogy meséli el a lakodalom lefolyását Mihál bacsika, a világhíres vőfély. A többiek is segítenek neki, ha véletlenül valamit kifelejtene, mert itt ül még a kis padon Ferenc Illés bacsika, meg Gyökemati bacsika is. »Az elkendőzése után, mert nem gyüreót atak a fiatalok jegyajaóndoknak, hanem kendeót, megbeszeélik, mikor lene a lakodalom. Szerdán esküsznek, mer a menyaszony akó szerencseés legyen. Vagy keden, akor kedves legyen. Peénteken nem tartotaók a lakodalmat sose, ne lene peénteki menyecske, azaz szerencseétlen. Ha szerdaón tartik, akor keden úteóteék a borjut s keésziteék a falatokat. Süteék a nagy, kerek pogaócsaókat, mint a kemence lapaót. Gyurták eszt, nem zsirosztaák, a neégyszögletes kemenceébe süteék. Nyitott tűzhejen a bakraócbá meg rotyogott a teóbbi, a paprikaós. A savajó paprikaóót aták a ledarabaót pogaócsaóho. De csak az eóregek feőztek. A laónyok keóttik a meting (kék virág) koszorukat az asszonyoknak, a feérjfiaknak rozma-

ringből. Közben a koma jelengeti a vendégeknek maór vasaórnappal koma botal, amin raózsakendeő, farhaóm, fűkeőteő van: »Szerencseés jaó napot. Aszt üzente gazduram: Keden vacsoraóho, szerdaóra ebeédre, hogy hivatalos leén az ü asztalaóho«.

»Szerdán deélelőtt van a kikeérés. A keresztapa kikeéri a laónyt a naósznagyoktó. Keérdeéseket atak neki, vagy a bibliaóbbó mondanak neki. Pl. keérdeés: »Haóny csilag van az eégen?« Felelet: »Annyi csilag van az eégen, menyi homok a tenger fenekeén.« Ha nem talaóli ki, megtrófolták, szivaró vett. Ha sokáig tusakosznak rajta, nem tudomaónyos a koma. Veégül meégis megkapta a laónyt. Ekkor vaót az esküveés a templomba. A keresztapaók hozik a fonyott kalaócsot, amit a botra fűzik, a válán hoszta a két keresztapa a papnak, meg paólinkát, hort. Esküveő után a legeény a sajaót, a laóny a sajaót haózához ment. Deélután viteék el a laónyt. Éérte jött a veőfeély. Miután megkocoli a gerendát, belekezd: »Szerencseés jónapot kivaónok kigyelmednek — mondja az apaóznak. — Fiam, mit keresel? — Kereseám azt a szemeéljt, akit a szentegyháóh laóncáva keőteőtek eősze. — Kerezsó meg! Ekor megkereste, hijaóba dugtaók el a boszorkaónok (az öreg asszonyok). Megfogta a menyasszonyt és elvite a veőlegeényhez. Az egeész naószneép a laónyos haózból feltete a koszorut a fejikre. Kocira a sublaótot, a nyoszojaót meg a teóbit. Keözben a menyasszony monta: »Kocira aógyam, kocira! Kocira laódam, kocira, magam is felüleők a kocira. Jaj, eédes anyaóm, felneveleő dajkaóm, de hamar elvisznek.« Nagy rivaósz keöztt bucsuzik el az eédes anyaóttól és menek a legeényes haózhhoz. Mikor a menyasszony beleépett a haózba a veőlegeény karjaón, egy szem cukrot a szaójukba vesznek, hogy szereseék egymáóst. Olyan eédesek legyenek, mint a cukor. Ekor leülteteék az aszonyt. Megkeздеődik a vacsora: leves, kapiszta, szaóрмаólt, disznaóhus sütve sajaótáva, tormaóval, kalaócsók. Keót kalaócs nem fonyott, reétes griz, turaó bene, mákot, dijót nem hasznaóltak. Tejel csinaóltak minden kalaócsot. A reétest kerekre keórrültekerve a szahaónyba, kemenceébe sütik tiszta lisztbeól. A veőfeény elaóldota az ételt. Minden eételet rigmusal hosztak. Aztán megkeздеődeótt a taónc. Vaót rézaólás, gaólya taónc. A gaólyataónc is paóros taónc.« Egymás mellett állnak, a szomszéd felé esó karját a férfi a leány külső vállán keresztül tartva, megfogja annak a kezét, a másik kézzel pedig a lánynak a belül esó kezét: négy sasszé lépés után kifelé fordulva kétszer meghajtják magukat. Utána a lány megfordul a fiu keze körül egy teljes fordulattal, befelé kezdve a fordulatot, így haladnak tovább előre a párok. Az ugró táncnál egy sasszé lépés, kereszttezett lábbal ugrás, ismét sasszé, ismét ugrás és így tovább. Közben a kéz hátul van a derékon! »Van caórdraósz is. A vacsora alatt van a csaókolás. Elseóbb az uraót, asztaón azt, aki a kitett taólbá haónyt pizt. Legtőbszőr ijenkor sorbamegy a menyasszony. Ijenkor sok ajaóndekeész piz gyűl eősze. A csaókolás alatt azt kijabaólik: »Sem furu, sem kalapaócs«. A gyirizeóben is van csaókolás. Nyolc ezer dinaórt kapott az egyik laóny például. Feéleéjbe van asztaón a menyasszonytaónc. »Asz enyeém a menyasszony, szaósz dinaórc«. — mondja: aki táncóni akar vele. Van aki teóbet ad. A keresztkoma pedig tarti a taónyeért eész aórulja a menyasszonyt: »Szeép csikaó, jaó csikaó, aki megveszi eladaó. Szaósz forint az aóra, nem is olyan igeón draóga.« Meég a cipeőjeét is aórulja a meny-

asszonyoknak: »Elveszett a cipeője a menyasszonynak. Elveszett a cipeője a menyasszonynak. Ki találja meg? Ki találja meg?«

»Viratt feőleé asztaón felkontyójaók az edig laóny vaót menyaszszonyt. A koma lebontí a sodraóst (lányok viselete), megfísülte, aszonyosan befonta, beékeőti a fejeét keszkeneővel. Esztaón ismét taóncolnak. Mikor megunták, elszeőktek a fíjatalok. De seőpreni is kell a fíjatalasszonynak. A haóz eleőtő eész az udvart peévaóval szaórik be neki eéca, viratkor seperi a fíjatalasszony, asztaón az eőszesepert peévaót meggyutik és odaálnak elibe, taóncolnak. Esztaón szeétozslík a vendeégsereg. A taóvozoá vendeégekét a gazda keövetkezeőkel bucsuztati:

Maór títetek elbocsaótlak
Mint szerelmes vendeégímet
Kík viselítek zaószlaómat
Haózatokhoz nagy beékeével.
Dicseéretem eész jaóvoltom
Forogjon tí szaójtokban,
Minden koron és mindenütt
Dicseéretóm és jaóvoltom
Forogjon tí szaójtokban,

A lakodalom egy heétig is eltart. Csüteórteőkeőn a fiatalok elmenek a vaót vendeégekhe, sütek pogaócsát, bort itak. De maósznap a fiatalasszony hozott ajaóndeékokat a rokonoknak, kendeőket. Felrakta a padra s kihírdetik: azé a kurafi, azé... stb. Viszonzaósul kenyeeársüteő takaraót atak neki. Ilyenféle cselekedetők menek végbe-a lakodalomba. Keözbe az eőreg laóbaót kellett megmosni a menyecskeének, meg megkelett feésülnie, zsiral bekeni a hajaót, az ujaóra tekerni.«

»Ha maón nagyon vaórandaóba vaót az asszony, akor keészültek a keresztleőre. A komaasszonyok meg a keözeli rokonok elviteék a kisbabát a keresztleőre. Otthon pedig ünepelték. A keresztapa, a haózigazda ilyeneket mond: »Aóldja meg az iszten a szeleket, hogy el ne horgya az eledeleket«. A fekvő asszonyt pedig minden jaóval ellaóttják, komataólat visznek neki. Keözben azonban sok mindenteől kell aóvni a ringaóba fekvő kisbabát, szemvereésteől küleőneösen. Nem is engednek hozaó mindenkit, a boszorkaóny hírbén aólaókat azonnal eltaóvolítik.«

»A nagy ünepék keözül karaócsont és szilvesztert ünepelteék különőseben. Ilyenkor vacsoraóra savaju fejet taólatok, tojaóst vertek bele, a szeét keverték. Tormaót beletett kí menyit akart. Hus is vaót, meg kitolaó is (kocsonya). Kalaócs is. Kemenceében süteót keót kalaócs, diaóval, szeőleővel. Utaójaóra almaót, dijaót eőnteóteék az asztalra, eszt a porontyok kapják vacsora után. Karaócsonyifa ís akatt, de nem mindenütt. Szilveszterkor asztaón vaót nagy vigaság, taónc a taónhelyen, meég maszkaók is vaótak.

Husvétkor belenyomtaók a laónyokat vájuba a fíjuk és veődeóra raójuk a vizet. Esz vaót az eőnteőzeés.

A disztaótor vaót meég a maósik nagy vigalom — mondja Dezseő bacsika — regelig aóllt a taónc. Az eőregék pedig kartyaóztak. Vaót finom falat: tüdeő leves, kapiszta, hus, kolbasz (husos) veéres (hurka), kalaócs ki-mí, ki-mí forma. Bor, paólinka aólandóan eleőtük van.« (Folytatjuk)